

V mnohých publikáciách alebo odborných štúdiách zaoberajúcich sa históriou Prievidze ich autori zdôrazňujú, že Prievidza bola od konca 17. storočia významným kultúrnym centrom. Ak už nie celého Uhorska, tak určite územia dnešného Slovenska. Komu za to vd'áčíme?

Piaristi vo vede a umení

Najmä v literatúre pred roku 1989 sa nemohlo verejne napísať, že vzrast kultúrnej úrovne Prievidze v 17. a 18. storočí bol v prvom rade zásluhou piaristov. Za 350 rokov sa v prievidzskom gymnázium a kolégiu vystriedali desiatky až stovky príslušníkov piaristickej rehole, z ktorých viacerí sa vo svojich časoch preslávili v rôznych oblastiach života a spoločnosti. Niekoľkých z nich, ktorých mená majú dnes trvalé miesto medzi osobnosťami vedy a umenia, si teraz predstavíme.

František Václav Hanák (1637 – 1710), pôvodcom z Moravy, prišiel do Prievidze medzi prvými už v roku 1666, aby tu položil základy rehoľného domu a gymnázia. V škole aj vyučoval a založil knižnicu. Okrem toho sa venoval histórii a politickým vedám. Jeho meno ako čestný názov nesie súčasná Piaristická spojená škola v Prievidzi. **Lukáš Mösch** (1651 – 1701) v Prievidzi aj študoval a potom dlho pôsobil. Bol učiteľom i rektorom rehoľného domu. Venoval sa literárnej tvorbe, no napísal aj učebnice matematiky. Unikátna bola jeho znalosť vojenských taktík, keď generálovi J. Pálfiemu pomáhal výpočtami pri dobývaní Budína. **Pantaleón Annach** (1695 – 1742) bol rehoľníkom, no známejší bol ako farmaceut. Bol prvým prievidzským lekárnikom, o ktorom máme písomné záznamy. Od roku 1728 viedol lekáreň, ktorú v Prievidzi sám založil. Zbieral liečivé byliny, z ktorých pripravoval preparáty a nimi liečil svojich pacientov. Recepty tvoril jeho brat.

Keď rodák z Kroměříža **Hyacint Hanghe** (1700 – 1771) prišiel roku 1736 do Prievidze, netušil, že tu už zostane natrvalo. Ako technik a významný znalec aritmetiky dostal zodpovednú úlohu: výstavbu nového kostola piaristov. Na tento účel zbieral po krajine peniaze, materiál, stavbu riadil a všetko podrobne evidoval v denníku, ktorý sa dodnes zachoval. Nádherný kostol, jeden z najkrajších v strednej Európe, ostal jeho celoživotným pamätníkom. **Jozef Inocent Dežerický** (1702 – 1765) sa do Prievidze vrátil hneď

viackrát. Tu vstúpil do rehole, študoval, bol magistrom novicov, rehoľným predstaveným i riaditeľom gymnázia. Počas pobytu v Ríme preštudoval archívne pramene k uhorským dejinám, ktoré využil vo svojich dielach. Patril medzi popredných historikov 18. storočia.

Niekdajší prievidský študent, univerzitný profesor **Andrej Dugonič** (1740 – 1818) vynikol vo svojich časoch ako mimoriadne schopný autor učebníc algebry, geometrie, stavebníctva, statiky a hydrotechniky. Handlovčan **Laurinec Michal Korec** (1805 – 1871) vyučoval jazyky, no záľubu nachádzal vo fyzike a astronómii. Vo viacerých rehoľných školách popularizoval astronómiu, viedol observatórium v Kluži a prednášal teoretickú i experimentálnu fyziku. Pre žiakov napísal dve učebnice matematiky, v ktorých zhrnul vtedy moderné poznatky z aritmetiky, algebry i geometrie.

V jazykovede a literárnej vede vynikla dvojica mužov. **Dionýz Ignác Kubík** (1749 – 1811), rodák z Nítry, v Prievidzi študoval, neskôr pôsobil ako pedagóg a zotrval tu až do smrti. Z jeho pera pochádza unikátny zborník slovenských ľudových piesní z okolia Prievidze. V rukopise zanechal aj zborník latinských piesní. Encyklopedistom a všestranným vedcom bol **Hieronym Néčei** (1786 – 1849). Narodil sa v Oslanoch a pôsobil v Prievidzi. Venoval sa literatúre ako básnik, prekladateľ, autor jazykovedných diel a učebníc, zostavovateľ kalendárov. Unikátnym bol jeho latinský encyklopedický slovník so 7 100 heslami. Ostal však v rukopise.

Aj v neskorších časoch bolo piaristické gymnázium pôsobiskom významných vedcov. **Benedikt Čaplár** (1827 – 1906) sa venoval skúmaniu jazykov a estetiky. Patril medzi popredných kultúrnych historikov. Krátky čas pôsobil v Prievidzi. Vtedy, na základe archívnych prameňov, ako prvý spracoval históriu mesta, ktorú aj publikoval (1874). A napokon vedcom svetového mena bola **Ján Lendvai – Lušniak** (1881 – 1931). V Prievidzi pôsobil iba niekoľko dní, no natrvalo spočinul na miestnom cintoríne. O ňom sa viac dozvieme v samostatnom príspevku v tomto časopise.

Prievidzské gymnázium piaristov sa popri vzdelávaní mládeže stalo aj miestom ich kultúrneho vzrastu. Viacerí tunajší pedagógovia tvorili divadelné hry, ktoré so žiakmi nacvičovali a prezentovali pred širokou verejnosťou. **Mikuláš Housenka** (1637 – 1683), rodák z českej Litomyšli, patril k prvým piaristickým pedagógom v Prievidzi. Bol významným autorom latinských školských dramatických hier, ktoré uviedli aj v Prievidzi. Tlačou mu vyšiel spevník ľudových a latinských piesní pre bohoslužby. **Valér Berzevici** (1646 – 1707) v Prievidzi študoval a pôsobil tu ako pedagóg

a dve desaťročia bol rektorom kolégia. V tomto období napísal a nacvičil niekoľko divadelných predstavení s náboženským motívom. Učiteľ, básnik a autor školských hier **Eustach Bonn** (1673 – 1723), pôvodcom z Poľska, vynikal v hudbe a filozofii. V Prievidzi študoval a krátko pôsobil vo vedení školy a kolégia piaristov.

Prievidzský rodák **Augustín Bielický** (1693 – 1738) sa ako dramatik zaslúžil veľkou mierou o rozvoj divadelnej činnosti na našom piaristickom gymnáziu. Skladal a režíroval prevažne latinské moralizujúce divadelné hry pre mládež. Z Prievidze pochádzal aj **Hermenegild Beláni** (1703 – 1771). Popri iných školských hrách napísal alegorickú drámu o Matejovi Korvínovi, ktorú uviedli študenti gymnázia v Krupine.

Z mladšej generácie spomenieme ešte trojicu rehoľníkov. **Jozef Ignác Sakáloš** (1780 – 1850) na gymnáziu vyučoval i vychovával rehoľný dorast. Napísal školskú divadelnú drámu s protifeudálnym námetom. Mal blízky vzťah k chudobnému ľudu a vo svojej tvorbe využíval ľudovú slovesnosť. Prievidzský rodák **Jozef Karol Pertes** (1781 – 1822) bol najskôr členom rehole piaristov, potom prestúpil k premonštrátom. Vyučoval v rehoľných školách. Napísal dramatickú hru pre mládež o voľbe povolania v rukopise zanechal niekoľko oslavných básní. Napokon piarista **František Bokroš** (1782 – 1831) pôsobil v Prievidzi ako mladý novic, neskôr sa stal vicerektorom tunajšieho kolégia. Okrem výučby žiakov sa venoval aj poézii. Písal latinské oslavné a príležitostné básne, venované cirkevným a svetským osobnostiam. Literatúra uvádza, že bol jedným z najplodnejších básnikov svojich čias.

Mená týchto mužov, od ktorých nás delia už celé storočia, už väčšinou zapadli prachom. Napriek tomu, že ich dielo sa stalo súčasťou kultúrnych dejín regiónu, širšieho kraja alebo aj stredoeurópskeho priestoru. Veríme, že práve okrúhle jubileum rehole piaristov v Prievidzi je dôvodom, aby sme si ich pripomenuli a vzdali úctu, ktorá im prináleží. Nech nezostanú navždy zabudnutí.

Erik Klišan (1977)

Použitá literatúra:

- ČILIAK, Ondrej: *Významné osobnosti Prievidze*. Prievidza : Homonitrianska knižnica, 2003. ISBN 8085139073
- KOLLÁR, Pavol: *Piaristi v Prievidzi 1666 – 1996. História a súčasnosť*. Prievidza : Kolégium piaristov, 1996. ISBN: 8096761366
- PAŠTEKA, Július a kol.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000. ISBN: 8071143006